

LAI DOTUVIŲ RAUDA IR RAUDOJIMAS – ATLIKIMAS AR BŪSENA?

AUŠRA ŽIČKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – garso ar vaizdo įrašuose užfiksuoti lietuvių mirusiųjų garbstymai.

Darbo tikslas – palyginti raudas, užfiksuotas natūralioje ir dirbtinėje (paprastai užrašinėtoji) situacijoje, ir atsakyti į klausimą, kur yra raudos vieta tarp kūrimo ir atlikimo, kūrinio ir būsenos kategorijų.

Tyrimo metodas – raudų garso, vaizdo įrašų, raudojimo aplinkos bei aplinkybių, raudų transkripcijų analizės.

Išvados: raudos yra tarp atlikto kūrinio ir būsenos, tarp prozos, poezijos, muzikos ir garsinės emocijų raiškos; kaip tik visos šios tarpinės padėties padalos ir sudaro sinkretinę raudojimo kalbą.

Žodžiai raktai: lietuvių laidotuvių rauda, mirusiojo garbstymas.

Daugelis tyrinėtojų, besigilinusių į raudas, raudojimą, pažymi ypatingą, išskirtinę raudų vietą tarp kitų dainuojamosios tautosakos kūrinų. Pasak Boriso Asafjevo, raudos – tai menas, esantis ant oratorystės ir dainavimo ribos¹. Margarita Mazo pabrėžia, kad laidotuvių „raudos intonavimas derina verbalines ir neverbalines dainavimo, kalbėjimo ir verksmo savybes, nors kaip nors ypatingai ir nepritampa nei prie vieno iš šių raiškos būdų“². Borislava Jefimenkova pažymi raudų atlikimo specifiką: „Rauda visada orientuota į auditoriją, tai – ne daina, kurią dainuojant gali prisidėti visi norintys ir kuri skambės nuo visų ir visiems. Raudant atstumas tarp atlikėjo ir klausytojo išlieka“³.

Būtų galima pridurti, kad visos (vestuvių, laidotuvių, karo, buitinės) raudos atsiduria dainuojamosios tautosakos masyvo nuošalėje bei sudaro atskirą jos porūšį ir dėl struktūros savybių, nors savo poetika ypatingai neišsiskiria. Pagrindinis skirtumas, kad raudos nėra kuriamos pagal turinio, mikro- ir makroformos šablonus, kaip kad dainos (iš jų atpažįstame dainą kaip kūrinį, kitaip sakant, dainos tipą). Verbalinis raudos tekstas konstruojamas iš savotiško sąlygiško minčių, formulių, motyvų ar *loci communes* fondo, pasirenkant esamai situacijai tinkamus motyvus (seka ir kiekis nėra svarbūs) ir juos užmaunant ant regioninio (lokalinio)

struktūros kurpalio⁴. Vadinasi, raudai, kaip momentiniam, vienkartiniam, improvizaciniam, be išankstinio šablono kuriamam kūriniiui, labai svarbi yra aplinka, situacija, kurioje ji gimsta.

Kaip natūrali ar dirbtinė situacija, raudojimo aplinkybės, raudotojos emocinė būseną veikia raudos pobūdį, diktuoja teksto srauto ypatybes – tai klausimai, į kuriuos mėginsime paieškoti atsakymo. Tam geriausiai tiktų palyginti ir paanalizuoti keletą visiškai skirtingomis aplinkybėmis gimusių raudų. Tebėra gyvos laidotuvių ir buitinės raudos, tačiau pastarųjų beveik neužrašoma dėl dviejų priežasčių: pirma, mažai kas iš užrašinėjančių tautosaką žino, kad tokios raudos tebegyvuoja, ir pateikėjų apie jas neklausinėja, antra, tai raudos, kurioms, kitaip nei kitoms, visiškai nereikalingas ir netgi nepageidautinas klausytojas. Vadinasi, beveik nėra tikimybės, kad buitinę raudą būtų galima užrašyti autentiškoje situacijoje, kai raudotoja rauda pati sau ir nė nenutuokia, kad yra įrašinėjama. Mirusiųjų garbstymų laidotuvėse taip pat užrašoma labai retai, tačiau tokių įrašų vis dėlto esama, nors dauguma jų itin prastos kokybės. Ir tai suprantama: laidotuvėse įrašinėti buvo ir tebėra nepaprastai sunku, beje, nelengva ir analizuoti įrašus, nes iš jų plūsta galiną autentiška emocinė banga. Visi per laidotuves daryti įrašai yra iš Dzūkijos arba Baltarusijos lietuvių salų. Kaip tik todėl, kad turime ir laidotuvėse, ir po jų (pvz., kapinėse), ir tautosakos rinkėjo prašymu įrašytų raudų, mirusiųjų garbstymai yra parankiausi, bandant atsakyti į rūpimus klausimus.

Sugretinsime penkis skirtingus mirusiųjų garbstymo pavyzdžius (keturis garso ir vieną vaizdo įrašą). Visų jų transkripcijos perteikia tai, ką įmanoma išgirdus pavesti muzikos ir kalbos rašmenimis. Taip gauname tikrai nemažai informacijos.

Pirmas pavyzdys (žr. 1 transkripciją) – rauda, paraudota 2003 metais (tiksliai laidotuvėse paraudotų raudų metrika nepateikiama etiniais sumetimais). 73 metų moteris iš Trakų rajono raudoja savo vyro. Analizuojant šį pavyzdį, galima pastebėti, kad kai kurių čia išsakomų minčių turinys kartojasi daugybėje įvairių raudotojų raudų (beje, ne tik lietuvių, bet ir daugelio Europos tautų) ir yra išreiškiamas tradicinėmis formulėmis, o kitos mintys yra individualios, išplaukiančios iš konkrečios situacijos – raudota juk laidotuvėse. Raudotoja daugiausia kreipiasi į mirusįjį, tačiau į patalpą įėjus vyro dukterėčiai tarsi tarpininkė prašo vyrą pakalbėti su atvykusiąja, padėkoti už lankymą bei slaugymą. Čia pat ji kreipiasi į savo jaunesnius giminaičius („vaikelius“), prašydama globos sau. Matome, kad beveik visas tekstas gali būti ritmingai skaidomas trumpučiais 5–7 skiemenų periodais, kurių paskutinis žodis natūraliai arba forsuotai kirčiuojamas priešpaskutiniame skiemenyje, tad visos eilučių klauzulės yra moteriškos. Matome ir besikartojantį trumputį krintančios tercijos motyvėlį, sudarantį vieną raudos eilutę, užbaigiamą silpnos kadencijos. Papildomais ženklais galima pažymėti ir verksmą, kūkčiojimus, garsius įkvėpimus – be jų rauda laidotuvėse neišsivaizduojama.

1 transkripcija

Kūrinio trukmė 4"04"

♩ = 204

↑ 3 -

ta - vo gi - mi - nē - tēs

Kiek pri - si - rin - ko

gar - bin - gū sve - te - liū. [Kūkčioja]

[Garsiai ikvepia] Oi, kel - kis, gas - pa - do - r(i)au, [Kūkčioja]

oi, tu juos so - dzy - ke už bal - to - jo [Kosti] sta - la [Kūkčioja] - lio. [Kūkčioja]

[G. įkv.] Oi ma - nas Juo - ze - li, oi, tu juos vai - šy - ke

ža - liuo - ju vy - ne - liu sa - vo gi - mi - nē - tį, sa - vo se - se - rē - las

ir bran - gū bro - la - lį ir jų bran - gus vai - ke - lius. [Kūkčioja]

[G. įkv.] Oi ma - nas Dze - vu - liau, oi ma - nas bran - giau - sias,

oi ma - nas mie - liau - sias. [Kūkčioja]

[G. įkv.] Oi, kel - kis, Juo - ze - li, oi, kel - kis, bran - giau - sias,

oi, kel - kis kel - kis, [Kūkčioja] [G. įkv.] oi, ir ne - nu - so - pus sa - vų - jų šo - ne - liū. [Kūkčioja]

[G. įkv.] Oi, kol' tu ne-pra-šai, kad aš tau pa-tai-sy-tau minkš-tų pa-duš-kė(į)? [Kūkčioja]

[G. įkv.] [Kūkčioja] [G. įkv.] [Kūkčioja] Dzie - vu - liau! Oi Dzie - vu - liau ma - no,

[G. įkv.] oi ma-na kū-mu-la, [Kūkčioja] [G. įkv.] oi ma-na(bran)-gio(ji), [Kūkčioja]

oi, kad tu ži-no-tai, [Kūkčioja] [G. įkv.] ko-kis ak-me-nė-lis [G. įkv.] an ma-no šir-de-lės.

[G. įkv.] Oi, kad nor su-ju-dė-tų [Kūkčioja] [G. įkv.] ma-no bran-gus Juo-ze-lis,
Takto trukmė – 0"26"

[G. įkv.] tai ji - sai nus - link - tų. [Kūkčioja] [G. įkv.] [Kūkčioja] [Tekstas nesuprantamas]

[G. įkv.] Oi Juo - zu - lis ma - no, oi, tu pas - ci - ke

sa - vo Au - ge - nu - tį, bro - la - lio duk-re-lį. Oi, tai tu jų my-lė-jai

sa - vo sun - kioj li - ge - lėj. [G. įkv.] Kap ji ta - vi ap - lan - kė,

kap ji ta - vi pa - cie - ši - no. [Kūkčioja] [G. įkv.] Oi oi oi Dzie - vu-liau!

A-čiū, duk - re - la, [Kūkčioja] kū tu dar lan - ky - si?

Ne - pa - mirš - kit ma - ni, jūs ma bran - gūs vai - ke - liai,

[G. įkv.] vieč - nos si - ra - tē - lės, [Kūkčioja] [G. įkv.] oi, lan - ky - kit ir ma - ni. [Kūkčioja]

Oi Dze - vu - liau ma - no! [Kūkčioja]

Ainam, ainam, nusirenkit. [Tekstas nesuprantamas] Ana tan miegaman aikit,

tį laškos – ir dėkit an laškų. Nusirenkit, vaikeliai. [Tekstas nesuprantamas] [Kūkčioja]

[rašyta 2003 m. Grendavės apyl., Trakų r. Transkribavo A. Žičkienė 2004 m. LTRF k. 897(1).

Antras garso įrašas (žr. 2 transkripciją) darytas 1977 metais Varėnos rajone. Motina raudoja jaunos, vos dvidešimt kelerių metų netikėtai mirusios dukters. Ši rauda išsiveržė vienu iš kulminacinių laidotuvių momentų, kai uždengus karstą mirusioji buvo išnešama iš namų. Moteris buvo ištikta šoko. Transkripcijoje matome ne formulinę tradicinių raudų kalbą, o tik vieną labai individualią mintį, prašymą, maldavimą. Garsus kvėpavimas, pratisas kūkčiojimas kartais visai nutraukia tekstą ar daro jį nesuprantamą. Raudojimas pereina į prozos tekstą – šūksnį. Raudos kūrimą veikia kraštutinė emocija – pratrūkta per laidotuvių kulminaciją, tačiau pabrėžtina, kad net ir šiuo atveju ryški tradicinė raudos struktūra – teksto skaidymas 5–7 skiemenų eilutėmis, intonuojamomis žemyn krintančios tercijos motyvu (vokalo intonacija tikrai nėra stabili, tačiau puikiai atpažįstama) ir baigiamosiomis ritmiškai aiškiai išreikštomis kadencijomis.

2 transkripcija

Kūrinio trukmė 1'15"

198

20 ct

Nie-ko ne-da-ry-kit, [jūs nie-ko ne-da-ry-kit!]

Aš dar pa-ž(i)ū-rė-siu [G. kv.] pa-sku-ci-nį kar-te-(lį)!

Pa-ro-dzy-ki-t man, pa-ro-dzy-kit man! [Kūkčioja]

Vy-ra-liai bran-giau-si, [Kūkčioja] at-da-ry-kit man, [Kūkčioja]

at-da-ry-kit man- aš gi dar pa-žū-rė-siu sa-vo [Tekstas nesuprantamas] -

[Tekstas nesuprantamas] Džic-vu-liau... Vai, [Kūkčioja] vai ma-nas Džic-vu-lė-(liau),

Vai, [Kūkčioja] vai, ko-del' jūs ne-no-rit man dar pa-ro-dzy-cia?

Parodzykit dar jūs man, parodykit! Parodzykit! Parodzykit dar man! Parodzykit!

Parodzykit dar! Vai, vai, aš dar noriu... [Kūkčioja]

Įrašyta 1977 m. Varėnos r. Transkribavo A. Žičkienė 2004 m. LTRF mg. 5322.

Trečioji rauda – plokštelių studijoje darytas įrašas (žr. 3 transkripciją). Be abejo-nės, moteris buvo prašoma paraudoti keletą kartų, o plokštelei atrinktas pats geriau-sias įrašas. Raudos tekstas greičiausiai buvo surepetuotas iš anksto. Tai dirbtinai gi-musi rauda. Tokiomis aplinkybėmis užfiksuoti improvizacinės prigimtios kūriniai yra

tinkamiausi formaliajai analizei, lokalių, regioninių savybių tyrimams. Šiame pavyzdyje rauda yra aiškios, paprastos muzikinės ir poetinės formos. Vyrauja 6 skiemenų eilutės, kadencijų tipas nevarijuoja – jos silpnos, moteriškos. Intonuojama stabiliai, be to, po kiekvienos eilutės ritmiškai atsikvepiama, tad ir viso kūrinio forma tampa kone baigtinė, uždara. Poetinis tekstas susideda iš formulių. Tokia rauda turi visus privalomus formaliuosius elementus, be kurių ji nebūtų rauda, tačiau netenka spontaniškai ir dar didžiulės emocinės įtampos sąlygomis gimstančio kūrinio atributų – tai vienintelei situacijai pritaikytų, tik iš jos kylančių poetinio teksto tarpų, emocijų valdomo intonavimo ir balso tembro, taip pat kitų „vokaliųjų gestų“⁴⁵ – ir tampa arčiausiai to, ką galėtume pavadinti atliktu muzikiniu-poetiniu kūriniu.

3 transkripcija

Kūrinio trukmė 03"27"

Fragmento – 1"09"

♩ = 258

Mo - ci - nè - la ma - na, šir - du - žė - la ma - na,
mo - ci - nè - la ma - na, kres - ni a - guo - nè - la,
mo - ci - nè - la ma - na, sal - dzio - ji uo - ge - la

mė - ly - no ši - la - lio, Mo - ci - nè - la ma - na, ma - re - lių pu - te - la,
ža - lio - jos gi - re - lės.

mo - ci - nè - la ma - na, sie - rio - ji an - te - la
gi - lo dū - no - jė - lio,
šal - to van - de - nè - lio.

Tai ma - na mo - ci - nè - lė, ma - ni au - gy - to - ja,
ma - ni ra - my - to - ja,
ma - ni cie - šy - to - ja,
Ma - na mo - ci - nè - lė,
ma - na au - gy - to - ja,
iš ma - žų dže - ne - lių,
an - bal - ty ran - ke - lių
tai joį iš - au - gi - no,
tai joį iš - ne - šio - jo
ma - žų ne - dzi - dē - li,
vieč - nų si - ra - tē - li.

Tai ma - na mo - ci - nè - lė, dzi - de - lis tur - te - lis,
dzi - de - lė gė - ry - bė - lė,
tai ma - na mo - ci - nè - lė,



Raudojo Ona Tūbinienė, 61 m., Kalvių k., Lieponių apyl., Trakų r. Įrašyta ~ 1955–1956 m. Vilniaus plokštelių studijoje. Transkribavo A. Žičkienė 2004 m. Skelbta: Lietuvių liaudies dainų antologija: [Straipsnis ir plokštelių kompleksas]. Sudarė G. Četkauskaitė. Vilnius, 1966, pl. 6, Nr. 69.

Ketvirtas pavyzdys – rauda, įrašyta iš paraudoti paprašyto Juozo Kazlausko, gyvenančio Lieponių kaime (žr. 4 transkripciją). Šis įrašas – Rasos Norinkevičiūtės 1998 metais LTV parengtos laidos ištraukėlė. J. Kazlauskas kaime žinomas kaip geras raudotojas, mokąs ir gebąs tradiciškai apraudoti artimuosius. Laidos įrašė matyti, kad jis labai nustebo, paprašytas paraudoti prieš kamerą, o paskui juokdamasis sutiko, tačiau neekvojo jėgų „nerimtam“ raudojimui, ir rauda skambėjo tarsi ne visa jėga. Taigi čia vėl turime dirbtinę raudą. Vien tik iš tradicinių formulių sudėliotam tekstui (be individualių intarpų) raudotojas pritaikė tradicinį poetinį-ritminį modelį, tačiau vietoj muzikinės krintančios tercijos intonacijos nuskambėjo tik neapibrėžto aukščio jos imitacija. Nei nuraudojimai, nei gilūs, garsūs atsikvėpimai ramios raudos tėkmės nepertraukinėjo.

Penktas pavyzdys (žr. 5 transkripciją) – rauda, įrašyta 1998 metų spalio 31 dieną Pamerkių ir Bieksių kaimų bendrose kapinaitėse. Tądien moteris tradiciškai ateina prisiminti ir apraudoti mirusių artimųjų. Zofija Bieksienė sakėsi, kad jau prieš ateidama apmąsčiusi, ką apraudosianti, kokius žodžius parinksianti, – visuomet taip daranti. Ji žinojo, kad dalyvaus ir tautosakos rinkėjai, tad situacija buvo tarsi natūrali, autentiška, bet sykiu ir dirbtinė. Pirmiausia moteris raudojo tėvo, kurio nepažinojo, – jis mirė, kai ji dar buvo kūdikis. Matyt, dėl to emocijos netrikdė raudojimo. Tačiau ji imitavo nuraudojimus kai kurių eilučių pabaigose, laikydama juos būtinais raudos elementais (transkripcijoje jie apibraukti). Rauda truko 8 minutes 30 sekundžių (pateikiame tik jos dalį); buvo apraudami ir kiti artimieji, vėliau imituoti nuraudojimų nebereikėjo – ašaros liejosi pačios, kūkčiojimai nutraukdavo tekstą, prisiminus labai brangius žmones.

Z. Bieksienės rauda – tai pusiau autentiškoje situacijoje gimusios raudos pavyzdys. Savo muzikinėmis bei poetinėmis savybėmis ji mažai tesiskiria nuo pirmojo pavyzdžio – laidotuvėse paraudotos raudos. Galima pažymėti tik tai, kad mirusiųjų apraudojimas Visų šventųjų ar Vėlinių dienomis dažniausiai reikalauja kur kas mažesnių dvasios bei fizinių raudotojos pastangų negu raudojimas laidotuvėse. Kapinėse nėra klausytojų – laidotuvių dalyvių, tad raudoje nebūna ir jiems skirtų žodžių, iš konkrečios situacijos išplaukiančių teksto intarpų. Didysis netekties skausmas jau būna daugiau ar mažiau atlėgęs. Prisimenami visi mirę artimieji. Šią raudą moteris pradėjo tarsi iš tolo, gana ramiai, ir tik vėliau iš tiesų įsijautė.

4 transkripcija

Kūrinio trukmė 0"24"

♩ = 254

Sū-ne-li ma-no bran-gus, sū-ne-li o-buo-lė-li, tai kū tu su-gal-vo-jai,
 kū tu su-mis-li-nai sav jau-no-se die-ne-lės? Sū-ne-li kviet-ke-li,
 va, cia sto-vi ta-vo tė-ve-liai ir ma-žos duk-ry-tės,
 no-ri jos pa... pa-kał-bė-ti. Sū-ne-li bran-gu-sai,
 kel-kis, pa-kał-bė-ke mei-liais žo-de-liais, sū-ne-li kviet-ke-li.

Raudojo Juozas Kazlauskas, 90 m., Lieponių k., Trakų r. Įrašė R. Norinkevičiūtė 1998 m., rengdama LTV laidą „Raudojimo tradicijos Dzūkijoje tebesitęsia“, rodytą 1999-01-10. Transkribavo A. Žičkienė 2004 m. Kopija LTRV 40.

5 transkripcija

Kūrinio trukmė 8"30"

Fragmento – 1"21"

Uoj, aš pa-vaikš-čio-siu i po aukštų-jį kal-ne-lį,
 u Uoj, aš pa-ieš-ko-siu i tė-vu-lio ka-pe-lio
 a an aukš-to kal-ne-lio, [Kūkčioja] [G. įkv.] i uoi, kur ne-vaikš-čio-ja



i vier - nie - ji pas - la - liai, i uoj, kur ne - vaikš - čio - ja

nei mar - gos gro - ma - tè - lès i su dzi - de - lèm ži - ne - lèm

i po ši - tų daik - te - lį. [Kūkčioja] i Tè - vu - lia, šir - de - la,

i iš - eik iš ka - pe - lio. [G. įkv.] [Kūkčioja] i Pa - ro - dzyk, tè - vu - lia,

i sa - vo kras - nų sto - ge - lį, i pa - ro - dzyk, tè - vu - lia,

sa - vo skais - tų vei - de - lį...

Raudojo Zofija Biekšienė, g. 1915 m., Biekšių k., Jakėnų apyl., Varėnos r. Įrašė A. Žičkienė ir R. Norinkevičiūtė 1998 m. Transkribavo A. Žičkienė 2004 m. LTR 6586(39), LTRF k. 652(1).

Vis dėlto kalbos ir muzikos rašmenys negali perteikti viso to, ką girdi ausis, ką vaizdo įrašė mato akis, ką jaučiame girdėdami ir matydami. Kuo tikresnė yra raudos intencija, kuo labiau raudotoja įsijaučia į raudos kūrimą, tuo bejėgiškesnės tampa įprastinės transkripcijos. Antai pirmojo raudos pavyzdžio transkripcija neperteikia kai kurių galbūt ir subjektyvių, tačiau puikiai raudos esmę nusakančių niuansų. Moteris po daugybės bendro gyvenimo metų tapo našle. Jos raudoje, viena vertus, sudėtas didžiulis skausmas, o antra vertus, ji rauda palyginti ramiai, kaip žmogus, turįs turtingą gyvenimo patirtį ir gerai suvokiąs lemties neišvengiamumą. Rauda išties skamba ir kaip pagarbos tradicijai ženklas, kaip būtinas apeigos elementas, tačiau jos niekaip negalėtume pavadinti atliktu kūrinium jau vien dėl situacijos ir emocinio krūvio autentiškumo bei asmeniškumo. Be to, tai, kas skambėjo, neturėjo nei fiksuotos pradžios, nei pabaigos, rauda tarsi natūraliai išplaukė iš prieš tai vykusio susirinkusių artimųjų bendravimo* ir taip pat organiškai perėjo į

* Raudotoja, matyt, pratrūko raudoti labai spontaniškai, ir įrašinėtoja nespėjo laiku nuspausti magnetofono mygtuko – raudos pradžia liko neužfiksuota.

bendravimo (buitinę) kalbą. Būtų galima gana drąsiai teigti, kad ši rauda yra tobulas visų veiksmų, galinčių nulemti jos pobūdį, pusiausvyros pavyzdys. Ji gimusi tikrai natūralioje aplinkoje (laidotuvėse), yra tiek asmeniška, tiek atitinka „privatolomus“ apeiginio formulinio kūrinio standartus, tiek emocią, tiek struktūriškai aiškiai apibrėžiama.

Antrojo pavyzdžio transkripcija, palyginta su skambančiu garso įrašu, gali pasirodyti tik sausas bandymas perteikti menkėtą visos raudos raiškos dalį. Visą raiškos pobūdį diktavo, ko gero, ne sąmonė, o pasąmonė – moteris buvo nugrimzdusi į savo sielvartą, visus jos pojūčius gožė emocinis šokas. Klausytojui ir transkribuotojui tai nemenkas išbandymas. Trumpai šią raudą apibrėžti gana paprasta – tai yra būsena.

Paskutiniojo, penktojo raudos pavyzdžio transkripcija niekaip negali perteikti dvejopą nuraudojimą – imituotą raudos pradžioje, o vėliau pamažu virstančių tikrais, labai įsigyventais, su ašaromis. Rašmenimis negali būti perteikti šio ir kitų pavyzdžių emocijų veikiamų balso tembro, intensyvumo, artikuliacijos pokyčiai.

Visus pavyzdžius vienija organizavimas laike ir ritmas, t. y. muzikinės ir poetinės kategorijos, kurios ir sukuria visada atpažįstamą raudos struktūrą. Kaip tik struktūra ir yra toji „kepurė“, iš kurios atpažįstame visomis aplinkybėmis paraudotas raudas.

Vis dėlto visų pateiktųjų pavyzdžių analizė rodo, kad raudos, kaip kūriniai, lieka tarp prozos, poezijos, muzikos ir garsinės emocijų raiškos, tarp to, ką suprantame kaip kūrinio atlikimą, ir metafizinės būsenos, kurioje būnant atsiveria kitąsyk sunkiai suvokiamos tradicinės kūrybos galios. Tik konkreti natūrali ar dirbtinė situacija, raudotojos talentas bei emocinė būsena lemia, kuri raiška vyrauja konkrečioje raudoje. Manoma, jog kaip tik toji tarpinė padėtis – išmoningas ir kartais netgi gluminantis stabilumo bei mobilumo derinys, emocijos protrūkiai ir struktūrinio modelio paisymas, – visos jos padalos sudaro raudojimo kalbą, kuri dar visai neseniai buvo būtinas apeigos elementas ir be kurios negalėjo būti deramai pagerbtas ir išlydėtas į anapusinį pasaulį mirusysis.

Išvados

1. Visomis aplinkybėmis paraudotas raudas vienija visada atpažįstamas struktūrinis modelis, nors jo varijavimo skalė gana plati.

2. Raudos vienareikšmiškai negalima išprausti nei į kūrinio ir atlikimo, nei į būsenos kategorijų apibrėžimus. Kiekviena konkreti rauda turi savą raiškos būdą, nulemtą raudojimo aplinkybių, raudotojos talento ir jos emocinės būsenos.

3. Tarpinė, tarpkategorinė raudų padėtis kaip tik ir yra jų, kaip kūrinių, visumos savastis.

¹ Б. В. Асафьев. Избранные труды, т. 4. Москва, 1955, p. 348.

² Margarita Mazo. Lament Made Visible: A Study of Paramusical Elements in Russian Lament. – Themes and Variations. Harvard, 1994, p. 174.

³ Б. Б. Ефименкова. Севернорусская причеть. Москва, 1980, p. 81.

⁴ Plačiau žr.: Aušra Žičkienė. Veliuonos raudos XIX ir XX amžiuje. – Tautosakos darbai, [t.] XVIII (XXV). Vilnius, 2003, p. 30–36.

⁵ Šį terminą pradėjo vartoti M. Mazo (žr. min. veik.).

THE FUNERAL LAMENT AND LAMENTATION: PERFORMANCE OR A STATE OF MIND?

AUŠRA ŽIČKIENĖ

Summary

Due to their structural peculiarities, laments are regarded as a marginal genre of the folk songs, constituting a separate subgroup, although their poetics is not really that different. The main difference separating laments from the rest of the folk song tradition lies in their construction: unlike the songs, laments are not constructed following the fixed patterns of content and micro or macro form (according to which the type of the song is recognized). The verbal text of lament is constructed by choosing motives appropriate to a certain situation from a conventional chest of ideas, formulae, images or *loci communes* (the sequence and number of these motives are irrelevant) and pulling them onto a regional (local) structural last. Therefore laments can be defined as instantaneous, one-off, impromptu compositions, created without any ready-made pattern, and as such, highly dependent on the surroundings and the situation of their coming into being.

The article aims at comparing laments, recorded in the natural and in the artificial (i.e. created upon an instigation of the collector) situations, and at positioning laments with regard to such categories as creation and performance, poetical composition and mental state. For that purpose, analysis and comparison of five sound or video recordings of Lithuanian funeral laments, their transcriptions, situations and circumstances of lamentation was carried out.

As pointed out by the comparative analysis of these five cases, laments as poetical compositions remain placed somewhere between prose, poetry, music and phonic emotional expression, between what is usually considered as performance and a certain metaphysical state in which the impenetrable creative forces of tradition occasionally reveal themselves. Which mode of expression prevails in any given lament, entirely depends upon the natural or artificial character of the situation, the talent of the lamenting person and her emotional state. Presumably, it is exactly this intermediate position, i.e. ingenious and sometimes even mystifying combination of stability and mobility, emotional outbreaks and adherence to the structural model, with all the intervals of this scale together making up the unique language of lamentation, which only recently constituted a necessary ritual component required for a proper honouring and farewell bidding to the deceased.

Gauta 2005-03-03